

Kánon titulů z české a světové literatury pro I. Roční gym.

Světová Literatura		Česká Literatura
Epos o Gilgamešovi	Michel Montaigne: Eseje	Kristiánova legenda
Bible:	William Shakespeare:	Kosmas: Kronika Česká
- Starý zákon (5 knih Mojžíšových) - Nový zákon	- Mnoho povyku pro nic - Sen noci svatojánské - Romea a Julie - Richard III - Hamlet - Král Lear - Othello - Macbet - Zkrocení zlé ženy - Sonety	Dalimilova kronika
Homer:		Karel IV: Vita Caroli
- Ilias - Odyssea		Život sv. Kateřiny
Sofoklés:		Jan Hus:
- Král Oidipus - Antigona		- O církvi - Listy z Kostnice
		Tomáš ze Štítného: Řeči besední
		Vavřinec z Březové: Husitská kronika
Euripides: Médea	Miguel de Cervantes Saavedra: Don Quijote	Petr Chmelčický: Siet' viery
Vergilius: Aeneis	Geoffrey Chaucer: Canterburské povídky	Václav Hájek z Libočan: Kronika Česká
Oidipus: Proměny	Lope de Vega: Fuentes Ovejuna	J. A. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce
Aurelius Augustus: Vyznání	Moliere:	Adam Michna z Otradovic: Básnické dílo
	- Misanthrop - Lakomec - Tartuffe	
Píseň o Ronalovi	Grimmel hausen: Dobrodružný Simplicius Simplicismus.	Bedřich Bridel: Co bůh? Člověk?
Píseň o Cidovy	Jeandela Fontaine: Bajky	
Píseň Nibelunzích	Daniel Defoe: Robinson Crusoe	
Wolfram von Eschenbach: Parzival	Carlo Goldoni: Sluha dvou pánů	
Dante Alighieriho: Božská komedie		
Giovanni Boccaccio: Dekameron		
Francesco Petrarca: Sonety Lauře		
Francois Villon: Závěť		
Erasmus Rotterdamský: Chvála Bláznovství		
Nicolo Rabalais: Vladař		
Francois Rabelais: Gargantua a Pantagruel		

Četba

Povinná

- Bohumil Hrabal: Pábitelé
- Starý zákon
 - Starý zákon – minimálně 1 kniha Mojžíšova kapitoly 1 až 11
 - Nový zákon – první kapitoly z Evangelia podle Matouše, Jana
- Mýtus o Prométheovi (Mertlík: Starověká báje a pověsti)
- H. Sienkiewicz: Quo Vadis?
- Boccaccio: Dekameron (každý úvod plus libovolnou novelu pro převyprávění)
- F. Villon: Závěť

7. recitace (1 renesanční báseň):
 - Villon
 - Petrarca
 - Shakespeare: Sonety
 - Comoes
8. Shakespeare: Hamlet
9. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce

Doporučená

1. Woltari: Egyptan Sinuhet
2. Franz Weifel: Jeremiáš
3. Howard Fat: Moji slavní Bratři
4. Thomas Mann: Josef a jeho bratři
5. Vančura: Kosmas
6. Olbracht: Biblické příběhy

Doporučená současná

1. Milan Kundera: Žert
2. Josef Škvorecký: Zbabělci
3. Ludvík Vaculík: Sekyra
4. Michal Wiewegh: Báječná léta pod psa
5. Petra Hůlová: Paměť mojí Babičky
6. Hana Androniková: Zvuk slunečních hodin
7. Jiří Kratochvíl: Avion, Brno nostalgické a Ironické

Úvod do studia Literatury

Literatura = Vše co je zaznamenáno písemně (= písemnictví), v užším smyslu je myšlena *Beletrie* (= krásná literatura)

Beletrie = Chce umělecky působit (má estetickou funkci), informuje, poučuje, vychovává a snaží se přimět k činům (*apelativní*)

Jak vnímat uměleckou Literaturu

1. Východiskem je čtenářský zážitek
2. Rozbor (= *analýza*) díla – zkoumá jednotlivé prvky díla, myšlenky, umělecké prostředky atd. (*Teorie literatury*)
3. Syntéza – zamyšlení nad dílem jako celkem
 - Jaké je poselství knihy (co nejdůležitějšího chtěl autor říct)
 - Jak se kniha dotýká mého života a společnosti
 - Čím mě kniha obohatila (co si z ní pamatuji)

Teorie literatury

- Literární techniku (jak je dílo napsáno)
- Literární druhy a žánry
- Zabývá se interpretací díla (vysvětluje dílo)

Poetika (neplést s poezií)

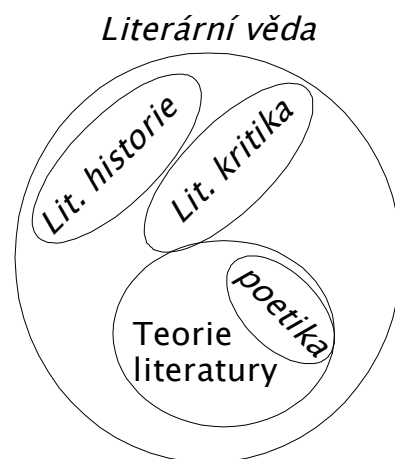
- literárně teoretická disciplína, pojednává o tom jak je dílo vytvořeno
- z řeckého poetiké – básnické umění
- První poetiku sestavil Aristoteles (4. stol př. n. l.) „o básnickém umění“
- Slovník lit. Teorie – Josef Krabák

Struktura literárního díla

literární dílo má 3 vrstvy (tzv. 3 plány)

- tematika
- kompozice
- Jazyk

Tematika

Soubor témat, rozlišujeme celkové (*Babička: život na venkově*)

Hlavní téma: (*Postava Babičky*)

Vedlejší téma: (*postava Barunky, život na zámku x venkově*)

Motiv – Nejmenší jednotka tematického plánu (*Babiččiny dárky dětem, Babičin dukát*)

Epizody – Samostatný větší tematický celek. Má vlastní charakter. (*příběh Viktory*) (například vložená píseň nebo báseň)

Tematika má v každém díle, rozhodující postavení. Vystihuje to čemu říkáme *obsah díla*.

Druhy témat

- **Postavy** – charakteristika, jak? (zevnějšek, povaha, jednání a činy, myšlenky a city)
- **Prostředí**
 - **Atmosféra díla**
 - **Místní**
 - je zobrazeno? Určeno? Kde? Kdy?
 - Reálné x vymyšlené
 - popsáno zevrubně, málo, vůbec
- **Děj**
 - **Sled událostí v čase**
 - **Přírodní , lidské, nadpřirozené**
 - **Dějový spád** (rychlý, zpomalený)

Kompozice

Způsob uspořádání a spojování jednotlivých tematických prvků v čase a prostoru.

Z hlediska času

- **Chronologický** – vše poskládané v jedné časové linii
- **Reprospektivní** – zpětné návraty do minulosti

Další jazykové a stylistické prostředky literárního díla

Autorská řeč (=řeč vypravěče)– jestli autor zachovává epickou objektivitu (nevyjádření svého názoru) nebo je epicky subjektivní (tzn. vyjadřuje vlastní názor)

Osoba 1. – ich-forma – vypráví o sobě, subjektivnější

Osoba 3. – er-forma

Řeč postav

- Dvě postavy vedou dialog
- Tři postavy polylog
- Jedna postava monolog

Druhy řeči – jak autorovi, tak postav

- **Přímá řeč** – je vyznačena uvozovkami
- **Nepřímá řeč** – Tatínek řekl že...
- **Polopřímá řeč** – používá 3. osobu, ale používá prostředí přímé řeči
- **Nevlastní řeč** – v první osobě, jeví se jako přímá, ale není vyznačena uvozovkami. Je v pásmu vypravěče.

Teorie verše

Opakem verše je *próza*.

Rythmus – záměrné uspořádání prvků založené na opakování

Metrum – Rytmičké schéma (opakování větších rytmičkých celků)

Rým – zvuková shoda na konci verše (slova, poslední slabiky)

Členění verše

- Stopa
 - Těžká doba —
 - Lehká doba ∪
 - — ∪ – trochej
 - ∪ — – jamb (v češtině se špatně tvoří, Mácha to řešil prvním nepřizvučným slovem)
 - — ∪ ∪ – daktyl
 - Pro českou poezii je příznačný osmislabičný daktylotrochejský. (viz Horo,...)

2x trochej daktyl nedokonč
Horo, Horo, vysoká jsl...
byl pozdní večer,...

Prózodický systém – Prózodie – nauka o využití zvukových prvků ve verši.

- systém sylabický – je založen na pravidelném počtu slabik ve verši, typický pro polštinu a románské jazyky.
- Systém fónický – je založen na pravidelném počtu přízvuků ve verších
- Systém sylabofónický – je založen na pravidelném střídání přízvuků, závisí i na počtu slabik. Hájl ho Dobrovský – spis *Česká prózodie*
- Systém časoměrný – založen na střídání krátkých a dlouhých slabik. Vyskytují se zde stejné stopy akorát mají stajné značky (sys. sylabický)
 - Dlouhá —
 - Krátká ∪
 - Časoměrný daktyl, jamb, trochej. Poslední dva se kombinují do *spodeje* což je — —
 - Typický pro antickou kulturu (Řeckou, Římskou)
 - V době národního obrození chtěli mnozí napodobit antickou poezii. Psali časoměrné verše, ale jen jediný dosahuje dobré kvality. *Slávy dcera* – její předzpěv, Jan Kollár (ukázka 2)

Volný verš – Délka veršů bývá rozdílná, často se neuplatňuje rytmus ani rým, nebývá zde interpunkce. Začal se používat v moderním Básnictví v 90. letech 19 století.

Rým – rýmová schémata

a	a	b	b	– sdružený
a	b	a	b	– střídavý
a	b	b	a	– obkročný
a	b	c	a	– přerývaný

Báseň stichická – opak složené, beze slok, jeden verš za druhým

Báseň složená (strof) – sdružují se verše do slok, strof, například 4 verše do sloky

Literární druhy

1. **Lyrika** – vyjadřuje stav, mohou to být pocity, nálady, myšlenky, názory, stav duše *lyrického subjektu*.
2. **Drama**
3. **Epika** – literatura výpravná, v popředí stojí vyprávění příběhu, psaná veršemi i prózou

Syžet – přibližně se rovná příběhu (je to odborný termín)

Dějové schéma

1. Úvod – expozice
2. Zápletka – kolize
3. Vyvrcholení – krize
4. Zvrat – peripetie
5. Rozuzlení – katastrofa (proto, že v tragediích bylo rozuzlení vždy se špatným koncem, proto češtině

syžetové literární druhy

přebrala katastrofu jako katastrofu.)

Literární žánry (genre – z francouzštiny)

Žánr – souhrnné označení pro skupinu literárních děl, která mají společné znaky. A to hlavně tematické a kompoziční. Dělíme je podle literárních druhů na:

1. Žánry lyrické

- Dle témat dělíme na:
 - lyriku osobní – osobní témata
 - lyrika přírodní – líčení přírody
 - lyrika reflexivní – reaguje na společenská (i politická témata) (oblíbená v římské době)
- Zpravidla psaná veršem. Původ ze starých řeckých písní. Doprovázeny na lyru.
- Bývají záměrně komponovány do sbírek
- **Žánry**
 - **Píseň** – nejjednodušší lyr. žánr mívá pravidelný rytmus a rým kvůli zpěvu. Pravidelná délka slok, využívá refrénu
 - Lidová – součást folklóru
 - Umělecká – napsaná jedním autorem
 - **Elegie** – lyr. útvar smutného, tesklivého charakteru. Například K. H. Borovský – Tyrolské elegie
 - **Óda, hymnus** – vyjadřuje něco vznešeného, monumentálního. Oslavuje boha, hrdinu, morální vlastnosti. Například Óda na radost – F. Schiller
 - **Satira** – básně, které hodnotí lidskou společnost. Jsou současně humorné a společensko kritické.
 - **Epigram** – krátký (2 až 4 veršů), které stručně a velmi výstižně vyjadřuje úsudek o určitém společenském jevu. Například „Nechod’ Vašku s pány na led...“. Oblíben ve starém Římě
 - **Pásmo** – typický pro moderní poezii (20. století). Je založeno na asociativním spojení veršů (myšlenka vyvolává jinou) Často je nelogické (volný myšlenkový proud)

2. Žánry epické

- **Malé ep. žánry**
 - **Příběh** = syžet – mívá výrazné zakončení => pointa [e]
 - **Bajka** – perzonifikace rozvinutou v příběh (věci, zvířata jednají jako lidé), vyskytuje se tam alegorie (význam doslovný, přenesený). Směřuje k obecně platnému poučení
- **Střední ep. žánry**
 - **Povídka** – bývá určena místně i v čase. Jádrem příběhu je nějaká událost, může obsahovat i popisné pasáže.
 - **Novela** – více orientovaná na samotný příběh. Mívá výrazné zakončení. Nebývají zde popisné pasáže. Například detektivky
 - **Báje (mýtus)** – je typická pro starověkou literaturu, slouží k výkladu světa (přírodních sil a společenských jevů, které si tehdy nedokázali vysvětlit) Hrdinové jsou bohové, zbožtělí lidé, nadpřirozené bytosti. Například Mýtus o Prométheovi. Soustava mýtu je mytologie, ta hrála důležitou roli v náboženství.
 - **Pověst** – Váže s určitému místu, osobě. Spojuje historická fakta a fantazii => má historické jádro.
 - **Pohádka** – Zcela vymyšlená. Vystupují zde nadpřirozené bytosti. Je časově a místně neurčená. Byla typickým žánrem lidové slovesnosti. V 19. století neměla pohádka vždy dobrý konec! Tehdy byla více pro dospělé na dlouhé zimní večery.
 - Lidová
 - Pololidová – převyprávěné nějakým autorem. Například Němcová, Erben...
 - Umělá – Vymyšlená: Andersen, Jiří Walker, Josef a Karel Čapek
- **Velká epika** – sjednocují velké množství příběhů
 - **Epos** – ve starověku jím byly zpracovány mýtické příběhy. Zpravidla psán veršem. Dělíme dle tematiky:
 - Hrdinský
 - Historický
 - Rytířský
 - **Román** – psané prózou, vznikl ve středověku (původně označován jako kronika, neodlišovali se historické události od vymyšlených)

3. Lyrickoepické žánry

- **Balada** – spojuje tragický příběh s lyrickým líčením prostředí. K. J. Erben
- **Romance** – nejčastěji milostná tematika, na rozdíl od balady je smírná (nekončí tragicky, ale neutrálně)

4. Žánry dramatické

- **Tragédie** – vznikl ve starověkém Řecku, nejstarší z dramatických žánrů. Je založen na dramatickém konfliktu hlavní postavy.
- **Komedie** – česky = veselohra. Humorné pojetí dramatického projevu. Mladší
 - Charakterní – lakomec – kladně komická

- Situační – spočívá v situacích
- **Činohra** – až do 18. století neexistoval. Typická pro moderní lit. Zobrazuje postavy takové jaké jsou. Postavy mají prokreslený charakter. (komedie – typizace)

Historie literatury

Počátky literatury

- Psaná literatura neprovází dějiny člověka od počátku
- V pravěku musel člověk čelit přírodním živlům, hladu, nemocem, nepřítelům i oslava božstev => vznik zaříkadel, zaklínadel, přísloví, pranostik, magických a obřadních projevů a mýtických příběhů, které byly zpočátku tradovány (předávány ústně)
- Ustní slovesnost => teprve později zapisována.
- Vynález písma = začátek starověku
- Nejstarší lit. památky byly vytvořeny orientálními kulturami, které zakládali první státní zřízení (celky)
- Mezopotámie, Egypt, Indie, Čína
- Nejstarší písmo – konec 3 tis. př. n. l.

Písemnictví Mezopotámie

Nejstarší lit. památkou je Epos o Gilgamešovi. Nelze určit přesně kdy, jelikož už před tím se předávala ústní slovesnost (O Bájném Gilgamešovi).

Sumerština – Sumerové => konec 2 tis. př. n. l.

Epos o Gilgamešovi – Král ze 2/3 bůh, z 1/3 člověk. Nutil poddané k těžké práci na stavbě městských hradeb. Ti se obrátili na bohy, bohové jednali a poslali na zem polodivokého člověka

Enkida. Enkidu zápasí s Gilgamešem a vyhrává. Poté se ovšem skamarádí. Vydají společně do hor zabít obra Chuvavu. Pak zabít nebeského býka. Enkidu nakonec umírá. Gilgameš hledá tajemství nesmrtelného života. Zažívá při tom různá dobrodružství. Nakonec při plnění úkolu neusnout 6 dní a 6 nocí, ale usne a dochází k poznání, že nesmrtelnost je nedosažitelná. Epos končí rozhovorem s duší Enkida. (spousta vložených epizod) nejlepší převyprávění Vojtěch Zamarovský

Hledání nesmrtelnosti je typický znak starověké literatury. Epos o Gilgamešovi jej intenzivně řeší. Dospívá k tomu, že člověk fyzicky nesmrtelný být nemůže, ale jeho činy ano!

Babylonská říše

Chamurabiho zákoník (sepsán v 18. století př. n. l.)

Egyptská literatura

Hieroglyfické písmo (z počátku obrázkové později znamenali obrázky slova)

Typické **Chvalo zpěvy Nilu** – lyrické dílo opěvující Nil jako nositelku blahobytu egyptské země.

Vlastní životopis Sinuhetův – Historická postava (= skutečně žila teda asi). Vysoký státní úředník, který se díky intrikám na dvoře vládce dostal do vyhnanství. Převážně napsán na papyru. Dochoval se zlomek a ten je vystaven v Berlínském muzeu. Zpracováno Miki Waltarim *Egyptan Sinuhet*, což je román.

Kniha Mrtvých – soubor náboženských textů

Indická literatura

Posvátné knihy staroindického náboženství *védy* (ano slovo věda je příbuzné).

Staroindický jazyk – *sanskrt*.

Epos Mahábhárata – téměř největší epos světa, před 200 tis. veršů. Vypravuje o válce dvou mocných rodů a obsahuje mnoho vložených epizod. Dobře viditelné názory a náboženské představy na život Indů.

Forma dialogů => tradováno ústní (až později zapsáno)

Epos Rámajána – Princ Ráma (typická postava indické lit.) a jeho manželka Síta.

Čínská literatura

Od 12. století př. n. l.

Ovlivnila okolní země, například Japonsko, Koreu...

Kniha písní – sborník písní a hymnů. Díla sebraná od 11–6. století př. n. l.

Středověká literatura – 7 až 10. století našeho letopočtu, nastalo období rozkvětu.

8. století – básník Li Po a jeho přítel Tu Fu (básně oslavující skromnost, lásku. Označován za Boha poezie).

Perská literatura

Oblast dnešního Íránu

Avesta

- Soubor menších literárních děl
- Sborník modliteb, mýtu, lyriky, právnických textů
- Autorem převážné části je filozof, náboženských myslitel, kazatel *Zarathustra* (9–6 století)

Arabská literatura

Náboženství Islám => rozvíjí se od 7. století našeho letopočtu. Vznikl na arabském poloostrově. Postupně se rozšířil do okolních zemí.

Korán

- Náboženská kniha – pojednává o životě a díle Mohameda
- Stanoví základní pravidla života pro muslimské věřící a dává základ islámskému právu

Hadíth

- Náboženský text – doplněk Koránu
- O skutečích, názorech a myšlenkách Mohameda.

1000 a 1 noc

- Původně soubor lidových vyprávění a pohádek zarámovaný příběhem princezny Šeherezády

Hebrejská literatura

Písemnictví starověkých palestinských Židů, kteří používali Hebrejštinu

Bible

Soubor židovských a křesťanských náboženských knih, vzniklých od 1. tisíciletí př. n. l. do 2. století n. l.

Starý zákon

Starší a obsáhlejší. Původně židovské, psané hebrejsky.

Bůh stvořil člověka a dal mu dar života, který má smysl a je součástí božího záměru. Bůh zjevil člověku zákon (smlouvu) (tj. pravidla jak má žít). Lidé ji neustále porušují hříchem.

Vypravuje o stvoření světa a člověka, o prvním hříchu Adama a Evy. Potopě, O smlouvě Boha a Abraháma.

Dějiny izraelského národa. Abrahám -> Izák -> Jákob (= Izrael)

Obsahuje rozmanité literární formy a žánry. Z hlediska literárního:

Knihy historické – První královská, putování Židů do země zaslíbené (Mojžíšova II), První a druhá kniha Samuelova atd.

Bohatýrské pověsti – příběh o Davidovi a Goliáši

Novelistický příběh – O Josefovi Egyptském a jeho bratrech

Lyrické útvary – hymny, žalmy (motlidby), milostná lyrika (píseň písní), která se přisuzuje Šalamounovy (ani knihy Mojžíšovy nenapsal Mojžíš)

Filozofické skladby – kniha Job

Přísluví

Právní předpisy

Knihy prorocké – Izajáš, Ezechiel, Jeremiáš, Daniel

Desatero – morální pravidla, která dal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj. Mojš II 20 (1–17) a Mojš V 5 (6–21)

Nový zákon

Základní knihou křesťanství (ta považuje za mesiáše Ježíše Krista (rok –6 až 27) což je pravděpodobně historická postava. Ukřižován ve 33 letech.

Základ tvoří 4 evangelia (=radostná zvěst)(životopis Ježíše): Matoušovo, Markovo, Lukášovo, Janovo. všechny až na Matoušovo byly psány řecky, Matoušovo aramejsky (lidový jazyk Židů).

Evangelia obsahují historické jádro.

Ježíš předkládá své učení v **podobenství**, což jsou krátké příběhy, mající názorně zobrazit pravdu křesťanského učení. Typické pro NZ.

Například dva stavitelé, jeden staví na písku, druhý na skále.

Podobenství o marnotratném synovi.

Blahoslavenství – Matouš 5 (3 – 11)

Motlitby – Otče náš

Skutky apoštolské – pojednává o cestách apoštolů a o jejich činech (šíření křesťanství) do jiných zemí.

Epištoly = listy = dopisy

Pavel – napsal jich nejvíce, římský občan, původně Žid, znal řečtinu

List Korintským

List Římanům

List Židům

List Jakubův

List Petrův – zakladatel katolické církve

List Janův

Zjevení Janovo – Apokalypsa, častá inspirace pro umění. Vylíčení posledního soudu nad lidstvem.

Obsahuje výzvy k čistotě víry. Za autora se považuje apoštol Jan (berte s rezervou). Napsáno v řeči symbolů (není to příběh). V různých dobách byl různě vykládán (a často i protichůdně). Na základně této knihy vznikají různé sekty. Symboly:

Beránek = Ježíš

Ovce = spravedlivý

Kozel = hříšný

žena sluncem odděná = Marie (matka Ježíše)

Drak, Had = symboly zla (d'ábla)

Knihy se sedmi pečeti = dodnes nevysvětleno, proto se tím označují věci záhadné, nejednoznačné.

Jezdci = zkáza, zmar, válka, nesvár

Bible z hlediska umění

Ze starého i nového zákona čerpaly náměty různá literární a umělecká díla. Zejména v období Středověku – baroka.

Biblické knihy

Dělíme na

Kanonické – uznávané všemi křesťanskými církvemi (kanon = závazné, zavedené)

Deuterokanonické – uznávané pouze katolíky

Nekanonické – uznávané pouze evangelíky

Knihy Mojžíšovi nazývají křesťané Pentateuch, Židé Tóra (Torah)

Významné překlady Bible

Překlad SZ do řečtiny se nazývá Septuaginta

Kolem roku 400 n. l. vznikl překlad do latiny. Autorem je Jeroným (Hieronymus), díky tomu prohlášen za svatého. Velmi uznávaný křesťany ve středověku.

Poznámky

Hebrejská Bible (židovský starý zákon) byl původně psán na svitcích, ovšem při zničení Jeruzalémského chrámu v roce 587 př. n. l. byly téměř úplně zničeny. Znovu sepisovány v babylonském zajetí.

Židé nazývají starý zákon ja TeNaK (T – zákon, N – proroci, K – spisy)

Židé mají mimo Bibli Talmut – záznam diskuzí o zákonu podávaných v ústním podání. (zvyky...)

Antika

Označuje starověké řecké a římské kultury, ve kterém byly vytvořeny hodnoty, jež se staly základem evropské vzdělanosti. Jedná se o dobu od 14. století př. n. l. do 4. století našeho letopočtu. (obecným základem evropské vzdělanosti je Bible)

Charakterové rysy antické vzdělanosti

Společnost byla na takové úrovni, že někteří jedinci se mohli zabývat uměním, vědou. A ty se staly základem evropského myšlení. V politickém smyslu zde jednotlivci dosahovali vysoko něco svobody. Vzniklo zde první demokatické uspořádání společnosti. Antická společnost věřila v bohy, ale na rozdíl od biblického pojetí (1 Bůh) se jednalo o množství bohů (pantheon). Tito bohové byli odařeni lidskými vlastnostmi, vášněmi, ale i slabostmi. Nad bohy vládl neúprosný osud. (s řečtiny: , latinsky: fatum => fatální = osudný). Pokud člověk překročil něco dané osudem, následoval trest. To se stalo častým námětem antických tragedií.

Zvláštní místo v životě Řeků a Římanů zajímaly společenské hry. Nejdůležitější byly olympijské hry. Byly k počtě nejvyššího Boha Dia (Zeus). První olympijské hry se konaly cca 776 př. n. l.. V době konání olympijských her byl vyhlášen tzv. všeobecný mír.

Dbali na vzdělanost a také na tělo = rovnováha.

Závody múzické – nešlo pouze o hudbu, ale o různá jiná umělecká umění. Tyto soutěže jen zvyšovaly poptávku po básnických, hudebních aj. dílech. (Spadala tam hudba, zpěv (doprovázen hudebními nástroji), recitace aj.)

Divadlo, tanec, gymnastika...

Znaky antického umění:

- Harmonie a rovnováha – dokonalost = vyváženost tvar.
- Typická jednoduchost a střídmost.
- Vzdělanost kladla důraz na rozum.
- Úcta ke světlu (jako symbolu života)

Rozdíly Římské kultury od Řecké:

- Římská čerpala z Řecké
- Přebrala řecký panteón (bohy), ale bohové dosali nová jména (Zeus – Jupiter, Héra – Juno, Afrodité – Venuše)
- Řím – typická vznešenost velikost (=monumentálnost), přínost (větší důraz na morálku, rodinu)
- Později ztratila římská říše svoji dynamičnost a svoji schopnost vyvíjet se. Úpadek v době římských císařů => vítězství křesťanství a nových morálních aj. hodnot.

Antická řecká literatura

1. Archaická

Nejstarší dochovanými památkami jsou dva významné eposy připisované Homérovi (asi přelom 9. a 8. století) Ilias (bez Iliady) a Odysseia. Ilias je odrazem skutečných událostí, vypráví o boji Řeků proti maloasijskému městu Trója (Ilion).

Do archaické literatury patří vedle Homérových eposů také poezie básníka Hesioda (Hesiodos). Je autorem poučné básně *práce a dny*, napsanou kolem roku 700 př. n. l. Je to básnická skladba, která poskytovala poučení o venkovských pracích.

Na přelom 6. a 7. století žila básnířka Sapfó. Žila s družinou aristokratických dívek na ostrově Lesbos. Tady se dívky vyučovali poezii a hudbě. Sapfó často ospěvovala svůj vztah k jiným dívkám ve družině => proto láska lesbická.

Anakreon (bez Anakreorta) žil v 6. století př. n. l., opěvuje v básních veselí a dary života. S humorem pohlíží na stáří a smrt. Často napodobován => takováto literatura se nazývá anakreontská)

Významným autorem bajek je Ezop (Aisopós).

2. Attická

V 5. až 4. století př. n. l.

Střediskem se staly Athény (ty leží na attickém poloostrově)

Vznik dramatu. Vyvinulo se z obřadů oslavující boha Dionýsa, tyto obřady se odehrávaly na jeho počest pod athénskou Akropolí. Šlo o masovou podívanou, ve které vystupoval nejprve sbor a jednotlivci, postupně i více herců. Významnou roli v Antických dramatech hrál sbor (chór).

Divadlo se hrálo v amfiteátrech, což byly kruhové stavby pod širým nebem, kde byla vynikající akustika.

Herci hráli v jedné hře i několik rolí, používaly masky. Ženské role hrály muži.

Tragédie. Vznikla dříve než komedie. Rozkvět řecké tragédie spadá do 5. století př. n. l. Námětem

tragédií je nerovný boj hrdiny se silami, které jej zahubí. Náměty jsou čerpány z mýtů. Zakladatelem řecké tragédie je Aichylos, jeho nejznámější tragédií je Oresteia (hlavní hrdina Orestes), vyjadřuje konflikt mezi starou rodovou a novou demokratickou společností. Vítězí pokrokový princip.

Sofokles

Král Oidipus – důraz na předurčení osudu, ten se nedá zvrátit. Věštba osudu Oidipa: zavraždí otce a ožení se s vlastní matkou (což jsou oba závažné přestupky proti tehdejší (i dnešní) zvyklostem). Nedopustil se jich vlastní vinou, ale nevědomostí, která byla zaviněna jeho výchovou mimo město (aby se osud nevyplnil).

Antigona – zachycuje konflikt mezi „proměnnými“ zákony vládců a „věčnými“ pravidly morálky. Antigona i přes zákaz vládce Kreona pohřbí svého bratra Polyneika, který bojoval proti své vlasti (pohřbení je nutné pro posmrtný život). Má být zazděna, ve svém hrobu se objesí, Haimon (syn Kreonta), její snoubenec spáchá sebevraždu, potom i Kreontova manželka (žalem nad ztrátou syna).

Euripides – obohatil výrazové i tematické prvky tragédie (což je půda pro novodobé drama). na rozdíl zachycení konfliktu člověk – osud, používá konflikt člověk – člověk. Napsal přes 90 her, z toho se zachovalo pouze 17. Uvedl na scénu aktuální problémy athénské společnosti. Dokázal výborně vykreslit charakter ženských postav. Často řeší složité zápletky zásahem shůry (deus ex machina). Zavedl prolog.

Medea – tragédie ženy, která se zamilovala do argonauta a opouští s ním vlastní zemi. Ten ji však opustí pro jinou ženu. Ta se mu pomstí zabitím jejich dětí, jeho nové ženy a jejího otce. (V této tragédii se projevuje Euripidovo mistrovství s nímž vede postavu Medey od obětavosti a lásky až k žárlivosti, zoufalství a kruté pomstychtivosti.)

Aristofanes – Nejslavnější autor komedií. Jeho díla jsou spjata s politickými a kulturními událostmi v Athénách. Napsal 40 her z toho se dochovalo 11.

Ptáci – pokouší se symbolicky představit ideální společnost i důvody, proč taková společnost musí zákonitě ztroskotat. Je považována za autorovu nejzdařilejší hru.

Lýsistraté (v překladu žena, která rozpouští vojsko) – Pojednává o tom, jak v době řeckých válek se rozhodly ženy odírat manželům manželské povinnosti až do ukončení války.

Žáby – dělá si legraci z Euripidových tragédií.

Starověké dějepisectví

Herodotos – historik, otec dějepisu, 5. století př. n. l. Skvělý vypravěč.

Dějiny – jsou koncipovány jako výklad tří linií: rozpor mezi Evropou a Asií, růst perské moci, historie řecko-perských válek (konflikt mezi řeckou láskou ke svobodě a perskou despotií)

Thukydides – historik žil v Athénách v 5. století př. n. l. Zakladatel vědeckého (pragmatického?) dějepisectví, usilující o zachycení příčin, průběhu a následků. Dílo: Dějiny peloponéské války (byl v tomto díle nestranný)

Řečnictví

Demosthenes – proslulý svými plamennými projevy proti Filipu Makedonskému (=> filipiky = prudká bojovná řeč)

Filozofie

Sokrates – uměl vést dialog. Jeho psaná díla se nedochovala (ty co se dochovali zapsali jeho žáci později)

Platon – 427 – 347 př. n. l. – jeden z nejvýznamnějších myslitelů v dějinách filozofie. Jeho díla jsou psána formou dialogu. Základem platónova filozofického světa je svět ideí, který existuje nezávisle na našem světě. Žák Sokrata. Dílo: Ústava – rozpracované představy o státě a jeho fungování.

Aristoteles – 384 – 322 př. n. l. – filozof, všestranný (nastrál se úplně všude), žák Platona.

Vychovatel Alexandra Makedonského. Shromáždil moudrost celého řeckého světa. Je zakladatelem logiky, tzn. nauky o správném myšlení. Ovlivnil svým dílem středověké arabské a evropské myšlení.

Poetika – První dochovaná teorie literatury a dramatu. Některé zásady platí dodnes. Pojednání o zásadách slovesného umění. Zásada tří jednot, jednota místa, času a děje, mělo mít pouze jednu dějovou zápletku, mělo (drama) být krátké a na jednom místě. Byla respektována až do období klasicismu (18. století včetně).

Aristoteles považoval za podstatu umění napodobení reality, přírody. Umění přináší člověku katarzi – tzn. očistění.

Umění řečnické – teorie k řečnictví.

3. Helénistická

Od 4. století př. n. l. do roku 30 př. n. l.

Egypt se stal střediskem kultury, byl dobyt 330 př. n. l. Římany.

Řecká kultura se dostává do zemí dobytých Alexandrem Velikým (například Egypt, Přední Asie)

Střediskem vzdělanosti se stává Alexandrie. V Alexandrii je obrovská knihovna, bylo zde založeno museion – dům múz – dům umění.

Velký rozvoj přírodních vět. Působili v této době Eukleides (geometrie), Archimedes (...)

V literatuře nejsou v popředí velká témata tragédií ani politika. Spíše je zájem o rodinný život,

soukromí.

Typickým představitelem je básník Teokritos – kolem roku 300 př. n. l. – *Pastýřská idyla ze Sicílie* – opěvuje pastýří život. Idyla je slohový útvar básně – líčí bezstarostný život i prostředí přírody. také byly oblíbené dobrodružné romány – představitelem byl prozaik Longos. Román Dafnis a Chloe – milostný román o dvou lidech.

Římská literatura

Čerpá do značné míry ze starořecké slovesnosti (z hlediska obsahu i formy). Přebírají celý řecký panteon, i báje a mýty, ale bohové a hrdinové dostávají nová jména.

Římané si sice podmanili Řeky vojensky a politicky, ale kulturně však sami podlehli vyspělosti řecké kultury.

Titus Maccius Plautus – 251 – 184 př. n. l. – autor komedií, jeho hry mají charakter frašek, předvádějí neustále stejné typy: chvástal (ten co se chlubil), zamilovaný chlapík, lakomec, vychytralý sluha. Děj je většinou postaven na milostné zápletce, ke šťastnému rozuzlení zápletky vede vychytralost sluhy.

Komedie o hrnci – o pravdivém lakomém otci, který chce provdat svoji dceru, proti její vůli.

Vychytralý sluha tomu zabrání.

Klasické období

Od 1. století př. n. l. až do počátku našeho letopočtu dochází k velkému rozmachu poezie, vědy, zejména historie. Rozvíjí se filozofie.

Rétorika – řečnictví.

Marcus Tullius Cicero (bez Cicerona) – 106 – 43 př. n. l.

Ciceronův jazyk je považován za vytříbený, vzorný. Proslul jako řečník, autor řečnických statí a dopisováním s „celebritami“.

Ciceronská latina se stala vzorem pro humanistickou latinu.

Používal složitá promyšlená souvětí – ciceronská perioda.

Velký znalece a propagátor řecké kultury.

O řečnickovi (De oratore) – řečník, jaký má být: vzdělaný, filozofii, historii, politice, právnictví.

Řeči proti Catilinovi (Catilina) – aristokrat v Římě, spiknutí proti vládě. Ciceronovy řeči proti zrádci. Dneska jsou považovány za fond římské literatury.

Římské dějepisectví

Titus Livius (59 př. n. l. – 17 n. l.)

Od založení města – umělecky zpracované římské dějiny, od nejstarších dob do roku 9 n. l.

Gaius Julius Caesar (110 – 49 př. n. l.)

Zápisky o válce galské – cenný pramen, poznání nejstarších dějin území obývaných kelty (Francie, Německo, Anglie).

Zápisky o válce občanské – vnitrořímské spory o vládu, věcný a strohý styl, není objektivní (byl totiž politik)

Publius Cornelius Tacitus (55 – 117 n. l.)

Dějiny, Letopisy – svědectví o době římského císařství

Germania – popisuje život a mravy germánských kmenů, se kterými válčili. Cenný spis pro historiky, zpráva o našem území Boiemorum => Bohemia.

„Dějiny vytvářejí silné osobnosti.“

Římská poezie

Do 1. století př. n. l. spadá tvorba 4 nejvýznamnějších římských básníků.

Catullus

Epické, lyrické a satirické verše. Proslul verši „nenávidím a miluji“ – rozporuplnost citů.

Publius Vergilius Maro

Epos Aeneis (2. pád Aenoidy) – hrdina Aeneas – vzorem byl Homérova Odyssea. Líčí dlouholeté bloudění Trojského potomka Aenea (protějšek Odyssea), který unikl z hořící Tróje. Po strastiplných letech se dostal k Itálii, kde položil základy Římského státu. Ztělesňuje ideál římanů. Různé ctnosti, mezi nej patří: plnění povinností vůči bohům, vlasti, rodině.

Byl jeho současníky považován za největšího římského básníka.

Epos Aeneas se stal základem pro středověkou rytířskou epiku.

V klasicismu byl Vergilius velmi oblíben, dokonce víc než Homér.

Básnické spisy:

Bukolika – zpěvy pastýřské

Georgika – zpěvy rolnické

Horatius

Je především autorem poetiky (o teorii poetiky)

List Pisonům – (Ars poetica)

Psal ódy, satiry a listy.

Ovidius (Přezdívkou Naso = Nosatý)

Nejvíce ceněným básníkem z hlediska současnosti.

Psal verše epické i lyrické.

Nejlepší díla:

Listy heroin – listy hrdinek – fiktivní dopisy mýtických žen psané vzdáleným milencům

nebo manželům (Medea => Jason, Penelopé => Odysseus atd.)

Umění milovat (Ars amatoria) – Rady mužům a ženám jak si získat a udržet lásku.

Proměny – mýtické příběhy s motivem proměny člověka do rostliny, hvězdy, zvířete. Příběh

Filemon a Naukis – manželé.

Upadl v nemilos na konci života => vyhnanství => churmné zpěvy => žalozpěvy =>
předobraz pro stýskání po vlasti.

Seneca – dramata, filozof, rádce a vychovatel Nerona => sebevražda.

Gaius Petronius Arbiter – působil na Neronově dvoře; určoval (posuzoval) vkus; napsal Satirikon

Martialis – epigramy

Iuvinalis – satira

Středověká literatura

Středověká společnost se dělí na:

- Duchovenstvo – kněží, řeholníci, mniši (pěstování vzdělanosti)
- Panstvo – král, císař, šlechta
- Poddaní – nevolníci.

Středověk je charakterizován feudálním uspořádáním společnosti a křesťanským náboženstvím. Od doby vlády císaře Konstantina (ve 4. století) se stalo křesťanství státně uznávaným náboženstvím.

Křesťanství představovalo pro středověkého člověka nejen představy o Bohu a posmrtném životě, ale i názor na uspořádání společnosti.

Pevný společenský řád daný Bohem => neměný!

Stěžejním dílem pro středověk byla Bible, zejména Nový zákon. Z Bible převážně čerpá náměty literatura, ale i ostatní druhy umění.

Spojnicí mezi Antikou a myšlením středověku je patristika, tedy literatura církevních otců (páter = latinsky otec). Díla, která pasli první církevní otcí. Trvá od roku 0 do roku 800.

Patristika

Aurelius Augustinus (sv. Augustin).

- Nejvýznamnější, v letech 354 – 430 n. l.
- Obrátil se na křesťanství, stal se knězem později biskupem.
- Díla:
 - *Vyznání* – Augustinova cesta od rozmařilého života ke víře v Boha a křesťanské mravy atd.
 - *O boží obci* – Reaguje na obvinění, že církev úmyslně bojovala proti bohům.

Scholastika

Od roku 800 do 1500 n. l. období církevních učitelů

Sv. Tomáš Akvinský

- Žil od roku 1225 do roku 1274
- Snažil se dokázat, že křesťanství se nevylučuje s rozumovým poznáním.
- Díla:
 - *Teologická suma* – pokus se zde formulovat jak poznat Boha rozmovou úvahou, důkazy o boží existenci.

Středisky vzdělanosti se stávají kláštery, později univerzity.

Znak středověké kultury:

- Náměty z Bible, tzn. opakují se.
- Hrdiny bývají světci, mučedníci.
- Častými hrdiny bývají také rytíři, šlechtici, králové => útvar epos.
- Legenda – napsána, pro to, aby byla čtena lidmi pro získání přehledu o křesťanství, mučednících.
- Cílem literatury ve středověku bylo vyučovat, poučovat, dojímat. Teprve až později (od 13. století, u nás až do 14. století) i zábavnou funkci.
- Důležitá byla forma (kompozice, jazyk), nikoliv obsah (téma) => cenila se právě forma.
- Původnost (Originalita) literárních děl se necenila => neznámí autoři => nelze zjistit oblast původů.
- Dochované pouze zlomky.
- Opisovány ručně => málo děl => krásně vyzdobené iluminacemi (barevné kresby), zlatem, drahokamy.
- Častým používaným prostředkem je alegorie – jinotaj.
- Časté používání symbolů – čísla
 - 3 – božské číslo odvozené od Boží trojice
 - 4 – číslo pozemské – od 4 živlů
 - 7 – dokonalé číslo, je součtem 3 a 4, násobky také dokonalá čísla.
 - 10 – desatero
 - 40 – čekání na něco, co vede k vyššímu.
- Symbolika Apokalypsy

- Beránek – symbol Krista, nevinného utrpení
- Pro nás obtížný význam, díky symbolice
- Středověká literatura zdůrazňuje to, co je obecně platné:
 - Postavy jsou idealizovány
 - Postavy jsou typizované
- Literatura zpočátku v Evropě psaná řecky, latinsky později staroslověnsky. Teprve až později se rozvíjí národní jazyky. Čeština až koncem 12. století, což bylo později než ve Francii, Německu.

Žánry

- Duchovní
 - Lyrika
 - Modlitby
 - Duchovní písně => kancionály (= zpěvník)
 - Hymny
 - Plankty (=pláče)
 - Epika
 - Legendy
 - Apokryf – příběh o životě Ježíše, mučedníků, nebyly zařazeny do Bible.
 - Pasionály (passio = umučení) – příběhy o svatých mučednících.
 - Duchovní drama – málo rozvíjené, jen u příležitosti Vánoc nebo Velikonoc.
- Světské
 - Lyrika
 - Dvorská milostná lyrika – na dvorech šlechticů potulní Trubadúr, Truvéři, Minesengři.
 - Svítáníčka (alba) – milostná poezie, spočívá v loučení milenců za svítání.
 - Pastorely – pastýřské idyly.
 - Epika
 - Eposy – hrdinské, rytířské eposy
 - Zvířecí eposy – „větší bajka“ (alegoricky zobrazují lidské vlastnosti)
 - Fabliaux [fablijo] – oblíbené komické povídky ve verších.
 - Kroniky – historické jádro spojené s vymyšlenými příběhy.
 - Drama – mezihry (interludia) se zařazovali mezi sporadicky pořádané hry

Nejstarší soubor legend se nazývá Legenda aurea (v překladu Zlatá legenda), sestavil ho Jacobus de Voragine.

Legenda o svatém Františku

Středověká literatura na Moravě a v Čechách

Velkomoravská říše (přelom 8. a 9. století) – raná forma státního uspořádání. Za vlády Rostislava se Francká říše snažila vyvinout kulturní a vojenský nátlak, chtěli abychom přešli pod biskupství v Řezně. Kníže Rostislav požádal byzantského císaře Michala III, ten vyhověl a roku 863 poslal Konstantina (později Cyrila; 827–869) a Metoděje (815 – 885), ti usilují o zavedení křesťanství východního obřadu, zavedení slovanského jazyka do bohoslužeb, to se Konstantinu a Metoději daří. Vypěstují si zde další následovníky. Papež povoluje slovanskou liturgii (= bohoslužbu).

Metoděj se vrátil z Říma, Konstantin ne, nechal se pokřtít na Cyrila a brzy zemřel. Metoděj se stal prvním biskupem slovanské liturgie. Ovšem slovanská liturgie netrvala dlouho. Od 10. století je staroslověnština vytlačována latinou.

Posledním místem, kde se sloužila slovanská liturgie byl sázavský klášter, který byl založen sv. Prokopem v roce 1032.

V roce 1096 byl klášter zrušen, mniši byli vyhnáni. Později obnoven, ale liturgie v latině!

Mnozí z mnichů odešli do jiných slovanských zemí. A tak zavedli písemnosti atd.

Kyjevská rus

Balkán – Chorvatsko – tam přetrvala liturgie a písmo až do hlubokého středověku.

Do Srbska, Ruska – slovanská liturgie dodnes, pokračováním staroslověnštiny je církevní slovanština.

Nejstarší psané literární památky u nás

Proglas – Předmluva obsažena v překladu evangelií do staroslověnštiny. Zřejmým autorem je Konstantin.

Život Konstantinův – líčí život a dílo, staroslověnsky

Život Metodějův – líčí život a dílo, staroslověnsky

Moravsko–Panonské legendy – nalezeny v Panóně (v Maďarsku), odneseny z Moravy mnichy.

Kyjevské listy – Velmi staré texty, pocházejí z Velké Moravy, odneseny. Zachoval se zlomek.

Paterik – knihy otců – různé vyprávění o mniších a řeholnících

Zákon sudnyj ljudem – sborník právních předpisů pro laiky

Nomokánon – právní nařízení pro církevní hodnostáře.

První staroslověnská legenda o svatém Václavovi – napsána brzy po zavraždění (928 nebo 936).

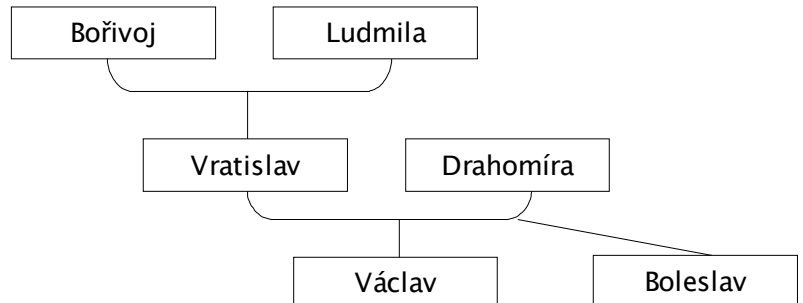
Druhá staroslověnská legenda o svatém Václavovi – napsána později, zřejmě překlad z latiny (kolem roku 1000)

Přeneseny další texty, především bohoslužebné, překlady Bible, Legendy (o svatém Vítu, Prokopovi, Ludmile)

Po zániku Velkomoravské říše se střediskem státního vývoje v Českých zemích stalo přemyslovské knížectví.

Představitelé hledali politickou oporu v Německé říši. To k nám přineslo latinsky psanou literaturu.

Kristiánova legenda – z konce 10. století, vypráví o životě svaté Ludmily a svatého Václava.

Kosmas: Kronika česká

Napsaná latinsky na přelomu 11. a 12. století. Kosmas byl děkan svatovítské kapituly.

Žil na v letech 1045 ? až 1125, studoval v Belgickém Lutychu.

Byl na svou dobu velmi vzdělaný, znalec soudobé i antické literatury.

Kosmova kronika zachycuje české dějiny od mýtických začátků až do jeho smrti 1125.

Kosmas velmi dobře rozlišuje „bájná vyprávění starců“ – ústní slovesnost (příběhy o Přemyslovy, Libuši) od hodnověrných zpráv svědků nebo vlastních svědectví.

Kosmas vyzdvihuje upevnění českého státu a křesťanství za vlády Přemyslovců. Ignoroval Velkou Moravu.

Slouží jako zdroj informací o nejstarších českých dějinách (vyjma Velké Moravy). Dílo vynikající umělecké úrovně, psané prózou, prokládané verši. Autor se projevuje jako znalec antické literatury.

Počátky česky psané literatury

Od přelomu 11. století se v latinských textech začínají objevovat české glosy (vpisky, poznámky na okrajích textů).

České písně.

Nejstarší je *Hospodine, pomiluj ny* (v překladu smiluj se nad námi).

Svatý Václave – 13. století, považována za neoficiální hymnu.

Kunhutina modlitba

Románský sloh

Vznikl na přelomu 1. a 2. tisíciletí.

Rotunda – kulovitý půdorys, tlusté stěny z kamene, dřevěné střechy, absida – přístavek

Rotunda ve Znojmě atd.

Bazilika – obdélníkový půdorys, Bazilika v Třebíči.

Gotika

Vznikla ve Francii v oblasti kolem Paříže kolem roku 1150.

Snaží se o odlehčení. Střídmá, vysoká, štíhlá, snažili se velmi odlehčit stavby.

Lomený oblouk – přenášel tíhu do stran.

Kostel sv. Jakuba

Hrdinské a rytířské eposy světské středověké literatury

Hrdinský epos – líčí ideální obraz hrdiny, rytíře, jeho ctnosti: věrnost panovníkovi, zbožnost, odvaha, obětavost, smysl pro čest.

Eposy jsou dnes chápány jako dobrodružná četba. Ve středověku měli však funkci výchovnou.

Anglie

Epos Beowulf – vznikl v 9. století. Napsán staroanglicky.

Je o králi Beowulfovi, ten se utkal s ohnivým drakem V tomto souboji byl zabit. Líčení hrůzostrašných výjevů.

Promítli se sem staré germánské mýty (ty byly právě hrůzostrašné). Avšak autor se snaží dávat křesťanům jisté ponaučení.

Ovlivnil mnoho moderních autorů. Například Tolkiena a jinou fantasy literaturu.

Francie

Písně o činech (francouzsky: chansons de geste) – ústně tradované písně potulnými zpěváky.

Na jejich základě byly napsány eposy.

Píseň o Rolandovi – Na přelomu 11. a 12. století. Týká se doby panování Karla Velikého. Má historický základ.

778 n. l. – Karel Veliký bojoval proti muslimským saracénům, kteří expandovali přes pyrenejský poloostrov do Francie. Saraceni přepadli zadní voj vojska (Roland – rytíř) všichni pobiti.

Alexandreida – líčí život Alexandra Velikého, který za krátký život ovládl velkou říši. Vcelku oblíbený námět. Nelíčí jeho život věrně, vsazuje jeho život do středověké společnosti.

Později zpracován v Německu, Česku.

Tristan a Izolda – Tristan byl rytíř, který měl za úkol dovést svému králi zlatovlasou Izoldu. Ten se do ní zamiluje, avšak ona si musí vzít Krále Marka. Když Tristan chce před smrtí vidět Izoldu, nechá pro ni poslat. Při návratu mu ovšem jeho manželka popírá, že loď připlouvá a on umírá.

Z příběhu čerpá česká pohádka Zlatovláska.

Román o růži – alegorická skladba ze 13. století.

Básník se zamiluje do růže. Líčí umění dvoření. Růže je symbol ženství. Celé dílo je typicky dvorské literatury.

Román o lišákovi – zvířecí epos, paroduje rytířské eposy.

Zvířata reprezentují různé společenské vrstvy. Osel Bernard – duchovenstvo. Lišák Renard.

Populární i v jiných zemích: Německu, Vlámku.

Epos Parsifal – přináší tematiku svatého grálu (mystická věc, prý je to pohár do kterého dopadlo pár kapek Ježíšovi krve. Značně čerpá z apokryfních evangelií – Nikodémovo evangelium.

Zpracován na přelomu 12. a 13. století do písemné formy.

Na základě eposu byla napsána spousta příběhů, například král Artuš a rytíři kulatého stolu.

Německo

Alexandreida

Parsifal

Román o lišákovi

Píseň o Nibelunzích – kolem roku 13. století. Rozsáhlý, vznikl na základě ústní tradice. Zpracovává mnoho germánských mýtu (a tak se dozvídáme spoustu o starých Germánech)

Siegfried – hlavní hrdina

Nibelungové – mýtické bytosti (trpaslíci, skřítci), stráží poklad, ale Siegfried je poráží. Avšak je záhy zabit. Poklad pak zase mizí ze světa... (ztracen)

Písemná forma ztracena, a znovu objevena až v 19. století.

Opera Wagner: Prsten Nibelungů.

Severské literatury

Edda – sepsán ve 14. století. Zpracování mýtů a pověstí ze Skandinávie, zejména Islandu.

Španělsko

Píseň o Cidovi – epos z 12. století, čerpá z historie. Mnoho legendistických prvků. Hlavní postavou je rytíř Cid, opravdu existoval. (Cid el Campeador = pán, který rozdává rány).

Odehrává se v době, kdy na Pyrenejském poloostrově proti sobě bojují Křesťané a Muslimové, do toho se přidávají nájezdníci. Rytíř Cid navrhuje spojit se s Muslimy proti nájezdníkům. Za to je považován za zrádce a vyhnán ze země. Jeho vojáci ho však povolají zpátky. A zasáhne tak v rozhodné bitvě.

Vojáci ho prohlašují králem, on se úřadu vzdává. Dílo ukazuje rytířskou ctnost, věrnost panovníkovi, i přes to, že ho vyhnal ze země.

Slovanské literatury

Junácké zpěvy – písně o junácích (= hrdinech), kteří bojovali proti nepřátelům (Turkům). Kralevic Marek. Jižní Slované.

Byliny (=být) – asi 12. století v Rusku. Pochybuje se o pravosti. První opis až z 15. století. Záhy ztracen a znovu nalezen až v 18. století, záhy shoř spolu s Moskovou (Napoleon Bonaparte). Kníže Igor – Kyjevská rus – bojuje proti kmenu polovců.

Literatura doby vrcholného středověku u nás

V průběhu 14. století zaujala česky psaná literatura rovnocenné postavení jako písemnictví latinské.

Vedle duchovní literatury se také rozvíjí literatura světská.

Na přelomu 13. a 14. století vzniká epos Alexandreida (staročeská verze francouzského eposu). Je psán hezkým českým jazykem. Přibližně 8500 veršů (velmi obsáhlé), avšak dochovalo se přibližně jedna třetina.

Dalimilova kronika

Autor není znám. Avšak z obsahu usuzujeme, že autorem byl nižší šlechtic, snažil se podporovat vlastenectví. Pochází z počátku 14. století, je česky psaná, ve verších.

Popisuje dějiny od nejstarších dob až do roku 1311 – korunovace Jana Lucemburského.

Není tak historicky spolehlivá jako Kosmova kronika.

Zbraslavská kronika

Vzniká v přibližně stejné době jako Dalimilova kronika. Autoři: opati ze zbraslavského kláštera.

Je napsaná latinsky, popisuje i události u našich sousedů a tak nabývá evropského významu.

Literatura doby Karla IV

Založil Karlovu Univerzitu, udělal Prahu velkoměstem (větší než Paříž a Londýn) a tak přitáhl mnohé učence.

Emauzský klášter (= Na Slovanech) – zde Karel IV dal podnět ke znovuoobnovení slovanské liturgie.

Vita Caroli (= Život Karlův) napsaná latinsky převážně Karlem IV nebo lidmi z jeho okolí.

Legendy doby Karlovy

Legenda o svatě Kateřině – svatá Kateřina byla vzdělaná pohanka, která přijala křesťanství. Byla nucena obhajovat křesťanskou víru. Nakonec byla vpletena do kola a štata. Historicky sporná legenda, napsaná na objednávku Karla IV. Svatá Kateřina – patronka učenců.

Legenda o svatém Prokopovi – svatý Prokop je chápán jako ochránce slovanů, staroslověnské liturgie. Zachycuje život svatého Prokopa, opata Sázavského kláštera. Je napsána jednodušší formou, stylem, taktéž na objednávku Karla IV.

Několik milostných písní (svítáníček):

Měj se dobře srdéčko

Dřevo se listiem odievá

Závišova píseň – nejcenější milostná píseň.

Tristan a Izalda – česká verze Tristana a Izoldy.

Staročeské satiry

Satirické dílo – společensko-kritické a zároveň humorné dílo.

Staročeské satiry vychází z žakovské poezie, tedy poezie žáků Karlovy univerzity. Různé krátké popěvky, krátké básně, makarónská poezie (spojení latinských a českých veršů).

Podkoní a žák – zachycuje spor panského sluhy a studenta Karlovy univerzity, o to kdo se má lépe, nakonec z toho vyplývá, že oba se mají stejně špatně. První sociální satira v češtině. psaná formou dialogu.

Hradecký rukopis – zahrnuje Desatero kázání božie, Satiry o řemeslnících a koušelích (kritizují nepoctivost, úplatnost), bajka o lišce a džbánu.

Mastičkář – První české světské drama je postaveno na scéně, kdy tři Marie chtějí pomazat Ježíšovo tělo a staví se u mastičkáře, který vychvaluje své zboží. Byla připojena k velikonoční hře.

Tkadleček – Líčí spor milence s personifikovaným Neštěstím, které mu vzalo Milou. Spor je záminkou k dalším filozofickým úvahám o tom do jaké míry se člověk rozhoduje sám. Autor se inspiroval Německým dílem (vzniklé v Žatci) Ackermann aus Bohmen (Oráč z Čech). Autorem tohoto byl Johannes von Saaz.

Literatura v době Husitské

Vychází z díla kazatelů, kteří usilovali o nápravu špatných jevů v církvi a o prohloubení náboženského života.

Husovi předchůdci

Konrád Waldhauser – německý kazatel, kázal německy a latinsky. Přišel na pozvání Karla IV. Vyzýval bohaté k pomoci chudým.

Jan Milič z Kroměříže – notář Karla IV, vysoce postavený církevní hodnostář, vzdal se všech funkcí aby mohl kázat ideální skromný život. Kázal česky, působil v Praze.

Matěj z Janova – Karlova univerzita, založil Betlémskou kapli – hala pro kázání v češtině.

Tomáš štitný ze Štítného – nepůsobil v Praze, žil v jižních Čechách. Psal česky o náboženských otázkách, ačkoliv nebyl teolog ale laik. Započal u nás renesanci.

Knížky šestery o obecných věcech křesťanství – traktát (= odborný text s náboženskou nebo filozofickou tematikou)

Řeči besední – náboženské a filozofické texty, mají formu rozhovorů rodičů s dětmi

Řeči sváteční a nedělní

Jan Husa

Narozen 1371 v Husinci u Prachatic, zemřel 6.7. 1415 v Kostnici.

Vystudoval bohosloveckou fakultu na Karlově univerzitě, stal se z něj kněz, působil jako univerzitní mistr (= magister). A po vydání kutnohorského dekretu se stal rektorem.

Kázal česky v Kapli betlémské, kritizoval církev za placené odpustky a poukazoval na to, že bohatí mohou více hřešit, protože si vykoupi. Také kritizoval rozmařilý život církevních hodnostářů.

Jeho kritika vyvolala ohlas v Praze => Hus byl dán do klatby. Musel odjet do jižních Čech, kázal na Kozím hrádku a na hradu Krakovec.

V roce 1414 byl vyzván k účasti na koncilu v Kostnici (v dnešní SRN).

Své myšlenky neodvolal byl prohlášen za kacíře a upálen 6. července 1415 jeho popel vhozen do Rýna.

Díla, latinské směřované učencům, česky – prostému lidu:

O církvi – latinsky – kritizuje církev

O šesti bludech – bludy hlášané církví. Hlavou církve je papež, Hus tvrdil, že Ježíš. Poukazoval na velkou moc církve, která se kdeoho dávala do klatby. Hus tvrdil: „Hříšník sám sebe vylučuje z věřících.“ Také tvrdil: „Kněz, který je hříšný nepodával právoplatně státnost oltářní.“

Hus byl ovlivněn teologem Johnem Wycliffem

O pravopise českém – Hus navrhl zjednodušení českého pravopisu. Místo spřežkového pravopisu (cz, cs, czz – vše [č]) se ujal diakritický pravopis s nabodeníčky.

Výklad Viery, Desatera a Páteře – česky – vysvětluje desatero, modlitbu Věřím v Boha a Otče náš.

Knížka o svatokupectví – česky – kritizuje prodávání odpustků

Dcerka – poučoval ženy a dívky o „správném“ životě

Postila – spíše žánr, sbírka několika kázání v psané formě.

Listy s Kostnice – česky – z koncilu v Kostnici. Petr z Mladoňovic

Papežské schizma – soupeření více papežů

„Miluj pravdu, uč se pravdu“.

Husovo upálení bylo chápáno jako akt politické zvůle. Snaha církve ukázat českému panovníkovi jak je mocný => vypuknutí ozbrojených konfliktů v českých zemích. Požadavek přijímání pod obojí. (To Hus nepožadoval). Nakonec dostávají vyjímku Bazilejskými kompaktáty. A tak vznikla církev kališnická.

Později v církvi nastali změny, klade se větší důraz na češtinu. Ale nakonec husitské hnutí zastavilo renesanci a zpozdilo ji o asi 100 let.

Literatura v období husitského hnutí

Husitské duchovní písně – husitský chorál – Jistebnický kancionál: Kdož sú boží bojovníci, Povstaň, povstaň veliké město Pražské.

Vavřinec z Březové – husitská kronika od roku 1414 od roku 1421.

Petr Chelčický

Myslitel doby těsně po husitských válkách.

Odmítal válku a boj, jako prostředek pro obhajobu náboženských myšlenek.

Prosazoval myšlenku neodporovat zlu násilím.

Nedosáhl vysokého vzdělání, domníval se, že vzdělání může za husitské války.

Duchovní boj – vysvětlovat myšlenky, diskutovat...

O bojích duchovních – odmítal válku

Sieť viery pravé

Postila – sbírka kázání

O trojím lidu řeč – trojí stavy, což je v rozporu s křesťanskou vírou, že jsou si všichni rovni.

Jednota bratrská

Vycházela z učení Petra Chelčického, vydávala knihy česky. Nekatolíci. Jan Blahoslav – tiskárna v Ivančicích později v Kralicích. Jan Amos Komenský – biskup.

Renesance a humanismus

Počátek 14. století – 17. století

Většího významu nabývá měšťanský stav s obchodem a řemeslem.

Vzniká v Itálii – byla zde bohatá obchodní města: Benátky, Janov atd.

Velký rozmach umožnil rozvoj kultury a umění, kterou označujeme jako renezanční.

Renezance – znovuzrození Antiky, antických hodnot, umění. Hlavně kultury starověkých Řeků. Typická je soustředění na člověka, zobrazování pozemského života a jeho radosti. Odvrací se od středověku a je jeho opakem.

Typický důraz na všestranný rozvoj člověka. Přírodní vědy. Například Leonardo da Vinci.

Humanismus – myšlenkový směr období renesance, studuje antické autory a antickou filozofii, přírodní vědy, zakládají bádání o člověku (studia humana). Zdůrazňuje lidskou důstojnost a rozvoj osobnosti.

Humanus – latinsky lidský

Reformace – od latinského přetvářet. Hnutí za reformování římskokatolické církve, odstranění nedostatků a omezení moci. Vyústila v revoluční bouře (u nás husitství) a vznikaly reformované církve:

- Kališníci
- Luteráni
- Kalvíni
- Anglikánská církev

Italská renesance

Dante Alighieri

1265 – 1321

Básník přelomu středověku a renesance. Pocházel z Florencie. Za obhajobu měšťanských svobod a za odpor vůči papeži byl poslán do vyhnanství. Odešel do Ravenny, tam zemřel a je pochován. Ovlivněn láskou k ženě Beatrice. Věnoval se i vědě.

Božská komedie – nejvýznamnější dílo, alegorický epos ve verších. Líčí putování básníka s průvodcem Vergiliem, peklem, očistcem, rájem. Peklo je sugestivně vylíčeno (= brutálně). Na prahu ráje se musí s průvodcem rozloučit, Vergilius je Říman. V ráji jsou mu průvodci Bernard a Beatrice.

Setkává se zde s řadou skutečných i mytologických postav. Dílo končí oslavou křesťanského ráje.

Středověké:

- Alegorie (3 části, 33 zpěvů ve tří veršových stopách)

Renesančního:

- Odkaz na antiku => Vergilius
- Líčena láska k ženě
- Láska k vlasti

Francesco Petrarca

1304 – 1374

Přední humanista, básnická díla v Italštině.

Sonety. Sonet (verše 4, 4, 3, 3) = 14 veršů, lyrika

Laura – ideál vysněné ženy opěvovaný Petrarcou

Giovanni Boccaccio

1313 – 1375

Zakladatel útvaru novela – epický útvar, soustředí se na zajímavý děj.

Dekameron – soubor 100 novel, zasazený do rámce: bohatí lidé (7 žen a 3 páni) uprchli před řáděním moru na venkovské sídlo, každý vypráví 10 vyprávění pro zkrácení chvíle

Niccola Machiavelli

Vladař – Nedemokratická představa vlády, rady prosazení moci. Nepopulární kroky rychle, všechny najednou. Stalo se používanou příručkou politiků.

Účel světí prostředky, jakékoliv prostředky v zájmu státu.

Mandragora – společensko-kritické dílo

Michelangelo Buonarroti

Básník, malíř, autor sonetů.

Francouzská renesance

Francois Villon

Především Básník, předchůdce francouzských prokletých básníků (žily v rozproru se společenskými normami). Studoval na univerzitě, neměl chuť zařadit se konvenčně do společnosti. Rád provokoval. *Závěť* – první příběh o pirátovi, který obviňuje krále (systém), že může za to, že chudí překračovat zákon. Král mu nakonec dává za pravdu. Druhý příběh – obviňuje sám sebe za to, že je chudý. Villonská balada – delší báseň 8 – 10 veršové, závěrečný verš se opakuje, nazýváme jej posláním. Vyjadřuje pocity člověka na okraji společnosti, bídu a nespravedlnost, velmi provokativní. Mohl se stát dvorským básníkem, ale radši zvolil nevázaný život, zabil ve rvačce –> trest smrti oběšením, nakonec však změněn na vyhnanství –> odešel tedy z Paříže a další zmínky o něm nejsou. Inspirativní pro moderní literaturu:

- Voskovec a Werich
- Román: Navzdory básním zpívám od Jarmily Loukotové

Odkaz

Velká závěť

Francois Rabelais

Prozaik, humanista, původně lékař. Začal psát pro pobavení nemocných. Gargantua a Pantagruel – o obrech, parodie na středověké rytířské romány. Parodie – zlehčující napodobení vážného uměleckého díla.

Michel de Montaigne

Filozof a spisovatel, pocházel ze zámožné rodiny starosty města Bordeaux. Později se sám stal starostou.

Esej – žánr na pomezí odborné a umělecké literatury v podstatě se jedná o úvahu. Bývá myšlenkově i stylisticky originální.

Je autorem mnoha esejí => dílo *Eseje* – pojednává o povaze člověka, o přírodě, o lásce a o vzdělání.

Snažil se o pozvednutí duchovní úrovně svých čtenářů.

Španělský renesance

Miguel de Cervantes Saavedra

Část života jako voják, v námořní bitvě přišel o ruku, zajat piráty, 5 let otrok v Alžíru.

Neúspěchy v osobním životě i v obchodu.

Vše se odráží v díle Don Quijote.

Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha – dvoudílný, Don Quijote vášnivě čte rytířské romány a připraví se tak o rozum. Rozhodne se obnovit zašlou slávu rytířů. Na koni Rosinantovi, a sluhou Sanchem Panzou, vyrazí do světa za dobrodružstvím. Prožívá jich spousty. Bojuje s větrnými mlýny, se stádem ovcí, osvobození galejníků (zajatců a zlodějů).

Děvečka Dulcinea se mu nakonec vysměje.

Velmi oblíbené dílo, Don Quijote je originální a rozporuplná osobnost snažící se konat dobro. Je pošetilý.

Nakonec se Don Quijote vrátí domů, vystřízliví (a popře tak vlastní osobu => jak by nebyl).

„Rytíř smutné postavy“, Don kichoština – marná snaha a další obecně používané.

Lope de Vega

1562 – 1635

Tvůrce divadelních her (přes 2000 her), psal také romány.

Tvůrce dramatu pláště a dýky. Většinou o cti.

Fuente Ovejuna – jméno vesnice, která patřila rytířskému řádu. Kontur (představený rytířského řádu) vedl nemravný život. Tyranizuje vesnici až nakonec zabije a znásilní. Vesnice se rozhodla, ho zabít.

To se podaří, soudce pak nemůže najít vraha, celé vesnice odpovídá „Fuente Ovejuna“.

Řeší morální otázku, problém církve. První kolektivní drama.

Portugalská renesance

Luís de Camões

Portugalský národní básník. Psal lyriku i epiku. Humanista, cestovatel. Žil v 2. polovině 16. století.

Lusovci – Portugalský národní epos, pojednává o objevitelské výpravě Vasco de Gamy kolem Afriky do Indie. Oslava Portugalského národa.

Anglická renesance

Geoffrey Chaucer

Asi 1340 až 1400

Působil v královských diplomatických službách. Cestoval, dostal se tak do Florencie. Inspiroval se renesancí, především díly Danta, Petrarce k začátku psaní.

Canterburské povídky – Rámcová novela: cyklus 23 příběhů vyprávěných poutníky jdoucích do katedrály v Canterbury. S humorem líčí různé stránky života, výborně charakterizuje vypravěče.

Thomas More

Humanista, sečtělý.

Utopia – popisuje fiktivní stát, ve kterém neexistuje sociální diferenciace, existuje pouze společné vlastnictví. Všichni musí pracovat 6 hodin denně. Neexistuje rodina, všichni se chovají střídmo.

Dílo *Utopia* se stalo inspirací pro utopický socialismus (Thomas Campanula, Francis Bacon).

Christopher Marlowe

1564 – 1593 (Narodil se stejně jako Shakespeare, zřejmě rivaly.)

Dramatik a básník, jako první psal Blankvers (ten je používán hodně Shakespearem).

William Shakespeare

1564 – 1616

Je pokládán za největšího anglického dramatika. Nebo všech dob.

Narodil se v Stratfordu nad Avonou chudé rodině rukavičkáře.

Roku 1588 přichází do Londýna, začíná pracovat jako herec, později se stává dramatikem.

Stává se spolumasitelem velké divadelní společnosti The Globe Theatre, která postupně uvádí všechny jeho hry.

Závěr života prožil ve Stratfordu.

37 divadelních her (někdy je mu přisuzováno o 3 více).

Autor mnoha básní a sonetů.

Světské téma, hrdinové jsou strůjci svých osudů a jsou často rozporuplné osobnosti, která bývá velmi psychologicky věrně vykreslena.

Většina psána blankversem – 5 stop, nerýmovaný jamb, 10 až 12 slabik. Veršované v komických pasážích se používá próza.

Díla dělíme do tří období:

- První období do 1600, psal zejména komedie
 - Komedie
 - Komedie plná omylů
 - Zkrocená zlé ženy
 - Dva šlechtici z Verony
 - Sen noci svatojánské
 - Mnoho povyku pro nic
 - Večer tříkrálový
 - Kupec benátský
 - Historické hry
 - Jindřich IV
 - Richard III
 - Richard II
 - Jindřich VI
 - Král Jan
 - Titus Ondronikus
 - Julius Caesar
 - Tragédie
 - Romeo a Julie
- Druhé období – 1601 – 1608 – vrcholně období
 - Tragédie
 - Hamlet královic Dánský – příběh hrdiny, snaží se o naplnění ideálů. Je váhavý, podléhá nezkrotným vášním. Nejedná úplně s rozmyslem.
 - Othello – Tragédie žárlivosti. Othello je šťastně ženat. Avšak intrikami Jaga zinscenuje nevěru manželky. Othello zabíjí manželku, později však zjistí, že chybil.
 - Král Lear – tragédie stárí, i přesto že Lear, otec tří dcer je zahrnoval láskou, penězi... se o něj ve stárí nikdo nestará.
 - Macbeth – Intrikami se zmocní Anglického trůnu, k tomu ho navádí manželka. Nakonec však postavení ztratí.
- Třetí období – po roce 1608 – více činoher
 - Zimní pohádka
 - Bouře
 - Cymbelín
 - Mnoho sonetů, ty se od Petrarcových liší: nejsou rozděleny do slok, ale zachovává počet

veršů, dva poslední verše shrnují myšlenku.

Znaky Shakespearových dramát:

- Neomezenost látky: času, místa a děje
- Zobrazuje pozemský život
- Postavy žen, jednají samostatně
- Komické prvky v próze, odděleny od tragických prvků, ty byli veršované

Již ve své době byl slavný, do českých zemí se dostal z Německa v němčině, první český překlad z originálu zhotovil Josef Václav Sládek.

Erasmus Rotterdamský

1465 – 1536

Žil ve Vlámku, vystudoval teologii, vystupoval proti scholastice. Hlásal ideál mravního zdokonalování neustálým vzděláváním.

Chvála bláznovství – alegorické dílo (tím se přiřazuje více k baroku), paní Bláznivost, opilství, nevzdělanost, podlézavost, sobectví.

Renesance v Čechách a na Moravě

V českém prostředí se renesance projevila málo, to bylo způsobeno především dlouhým obdobím husitských válek a konflikty po nich.

Málo literárních památek. Daleko více než renesance se u nás prosadil humanismus.

Vynález knihtisku – Johannes Gutenberg – kolem roku 1445.

První tištěná kniha u nás byla Trójanská kronika – 1468.

Znaky českého humanismu:

- Málo originálů, spíše překlady
- Převažuje naučná literatura nad uměleckou
- 2 linie literatury česká a latinská

Jednota bratrská („čeští bratři“)

Nekatolická církev, založena roku 1458 v Kunvaldu v Orlických horách, zasloužila se o rozvoj vzdělání.

Zakládali školy, tiskárny => vydávali převážně české knihy.

Tiskárny v Ivančicích, Kralicích.

Bible kralická – 6 dílná, překlad z původních jazyků => přesnější. Přináší spisovný jazyk: bibličtinu.

Jan Blahoslav – překladatel Nového Zákona

Hynek z Poděbrad

Jediný představitel české renesanční literatury.

Autor milostné poezie, tehdy byli považováni za nemorální.

Májová sen, Veršové o milovníku

Syn krále Jiřího z Poděbrad, diplomat => dostal se do Itálie.

Přeložil 11 novel z Dekameronu.

Latinský humanismus

Dialogus – napsal Jan Mladší z Rabštejna – rozhovor 4 šlechticů o náboženských a politických poměrech v době vlády Jiřího z Poděbrad.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic – cestovatel, sběratel rukopisů.

Humanismus v Čechách

Česky psaná díla

Utrakuisté – vymohli si přijímání podobojí.

Viktorin Kornel ze Všehrd

Pracovník na Karlově univerzitě, napsal předmluvu k překladu Jana Zlatoústého.

Knihy o napravení padlého – obhazuje význam češtiny

O práviech, súdiech i dskách zěme České knihy devatery – právnický spis

Řehoř Hrubý z Jelení

Velmi se rozvíjí cestování => cestopisy

Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic

Putování – cesta do Benátek, Svaté země, do Egypta

Vzdělaný člověk ze šlechtického rodu, uměl 7 jazyků, diplomat, zabýval se hudbou a byl hudební skladatel. Byl popraven 1621 na Staroměstském náměstí.

Václav Vratislav z Mitrovic

Diplomat, cesta do Cařihradu (Istambul), dostal se do zajetí avšak vyvázl z něho.

Příhody (Paměti)

Jan Blahoslav

1523 – 1571

Narodil se v Přerově v měšťanské rodině.

Vzdělal se na německé univerzitě v Kútenbergu a v Basileji (Švýcarsko).

Byl biskupem v Jednotě Bratrské. Zasadil se o to, aby se Jednota Bratrská věnovala vyššímu vzdělání.

Zakládala školy, tiskárny. V Ivančicích provozoval tiskárnu.

Také se zabýval hudbou a jazykovědou.

Muzika – teorie hudby, teorie verše

Filipika proti Misomusům – útočná řeč proti odpůrcům vzdělání.

Gramatika česká – příručka pro překladatele Kralické bible, pojednání o jazyce českém

Akta Jednoty bratrské – spousta údajů o vzniku a práci JB.

Zasadil se také o vydání dvou kancionálů: *kancionál šamotolský, kancionál ivančický*.

Václav Hájek z Libočan

1523 – 1553

Kronika česká – ze 16. století, lýčí českou historii od bájného příchodu slovanů do korunovace

Ferdinanda, prvního Habsburka. Což neodsuzuje a tak může být vydávána i za Habsburků. Méně historicky přesná, zato je čtivá a poutavá

Daniel Adam z Veleslavína

1546 – 1599

Pocházel z Prahy, jeho otec z Veleslavína. Působil jako profesor historie. Stal se zeťem vydavatele Melantrika => začal se věnovat vydavatelství.

Vyhledával zajímavá zahraniční díla, ty překládal a vydával. Na to musel mít tým => dobré organizační schopnosti.

Jím vydané knihy měly vynikající jazykovou úroveň => Josef Dobrovský podle nich kodifikoval češtinu.

Kalendář historický – vlastní dílo, zaznamenává významné události v českých zemích.

Kroniky dvě o založení země české – První od Martina Kuthena, druhá od Aenease Silviusa Piccolominiho.

Polica historica – zaznamenává různé události

Herbář – především léčivých rostlin, s dobrými obrázky.

Vypsání krajin země ruské – kronika Ruska

Slovník – Silva quadrilingis – čtyř jazyčný slovník latinsko-řecko-německo-český

Knížky lidového čtení

S rozvojem knihtisku se objevují knihy jen pro zábavu lidové vrstvy.

Příběhy těchto děl jsou často náměty pro pozdější díla (Jako doktora Fausta)

O bratru Palečkovi – údajně šašek krále Jiřího z Poděbrad, je chytrý a všem radí.

Barokní literatura

Baroko – umělecký styl, vyznačuje se velkou zdobností, zlaceností, kudrlinkavostí. Historická epocha novověku.

Baroko se rozděluje na baroko katolické a baroko protestantské, to se nemá zdobnost.

Baroko v mnohém navázalo na středověk, znovu zdůrazňuje náboženství, používanými literárními útvary se stávají legendy a eposy. Používání alegorie a symboliky.

Historické události, které ovlivnily barokní dobu

Neustále spory katolické církve s reformací, katolická církev svolala Tridentský koncil.

Boj proti reformaci začal ve Španělsku, jezuitský řád – založen Ignacem z Logoly. Obnovena inkvizice.

Stavovské povstání českých protestantských stavů proti Habsburkům. Bitva na Bíle hoře, prohráli =>

poprava na Staroměstském náměstí. Což znamenalo podlomení českých stavů a upevnění Habsburků.

Třicetiletá válka – 1618 – 1648, skrývání nekatolíků => skrývání a doufání v dobrý konec, ale přišel

Vestfálský mír => poddaní musí vyznávat víru jako panovník.

Španělská barokní literatura

Terezie z Ávily

Reformátorka ženské větve karmelitánského řádu. Zakladatelka bosých karmelitánů, jako návrat k prostému životu.

Představitelka mystiky – snaha dosáhnout přímého vztahu s bohem.

Jan od Kříže

Reformátor mužské větve karmelitánů.

Autor duchovní lyriky, mystiky.